

Vad betyder demokrati

Text: Nancy Hatch Dupree
Översättning: Charlotte Hjukström

Krönika

Afghanistan har flirtat med olika former av demokrati i många år, men aldrig tidigare har den blivit så aggressivt marknadsförd. Mer än 200 miljoner dollar kommer att gå till att registrera uppskattningsvis 9,5 miljoner röstberättigade (cirka 34 procent av befolkningen), varav 8,5 miljoner bor utanför de större städerna. Sammanlagt 100 000 män och kvinnor kommer att utföra olika uppgifter i en komplicerad väv av sammanlänkade logistiska processer, såsom att rekrytera och utbilda personal och etablera kanaler för kommunikation i svårtillgängliga områden. Framför allt måste säkerheten för alla inblandade garanteras medan oppositionen trappar upp våldet för att se till att hela övningen misslyckas.

Dessa svåra frågor kommer andra att diskutera. Jag skulle vilja ta upp några aspekter av den sociala miljön och attityderna inom väljarkåren förr och nu. Är allmänheten fullt införstådd med demokratis dynamik, det ömsesidiga beroendet mellan samhället och staten, de skyldigheter som finns på båda sidor för att individens och kollektivets rättigheter ska kunna blomstra? Med andra ord: vad betyder demokrati för folket i Afghanistan?

Afghanistan var en monarki fram till den 17 juli 1973, då Muhammed Daoud genomförde en kupp, avskaffade monarkin och utropade Republiken Afghanistan. Men flera olika varianter av parlament hade kommit och gått från 1920-talet och framåt. Till och med självhärskaren emir Abdur Rahman (1880-1901) skrev en gång: ”Grunden till ett konstitutionellt statskick har lagts av mig, [...] men de representanter som samlas vid mitt hov [...] har varken förmågan eller kunskaperna som krävs för att de ska kunna få förtroendet att stifta lagar. Men med tiden kanske de kan få det ...”

Emirens sonson, kung Amanullah (regerade 1919-1929), försökte driva på utvecklingen, men när han 1928 föreslog en konstitutionell monarki med ett underhus som utsågs i allmänna val och ett handplockat

överhus, mötte hans idéer så starkt motstånd att han blev av med tronen. Under kung Muhammed Nadirs regering (1929-1933) infördes Afghanistans första grundlag (1931) och den första nationalförsamlingen, som emellertid inte gjorde mycket annat än att godkänna lagförslag som kom direkt från tronen.

Elva parlament efter varandra bestod av jämsägare fram till 1964. Det var bara det sjunde, så kallade ”liberala parlamentet” (1949) under kung Zahir (1933-1973) som valdes under relativt fria former jämfört med tidigare. Det liberala parlamentet misslyckades dock med att leva upp till förväntningarna därför att ministrarna, som hade fått nästan obegränsad makt i 1931 års grundlag, blankt vägrade att diskutera kraven från de västorienterade, reformsinnade parlamentarikerna som krävde att regeringen skulle underställas parlamentet. Regeringen kände sig allt mer hotad och svarade med repression. Följden blev att de flesta undvek att bli inblandade i några valrörelser av rädsla för förföljelser.

1963 ledde en potentiellt explosiv situation i relationerna med Pakistan till att den dåvarande premiärministern Muhammed Daoud avgick och att nya experiment inleddes under begreppet *den nya demokratin*. Sedan en ny grundlag införts 1964 hölls de första fria valen (1965 och 1969) till ett underhus med 216 valda medlemmar och ett överhus med 84 delvis valda och delvis handplockade medlemmar.

Enligt officiella siffror från 1969 hade 13 procent av befolkningen registrerat sig som väljare, men förmodligen var det inte så många som gjorde det. Regeringen gjorde helt enkelt upp listor över de röstberättigade utifrån de register som redan fanns, såsom identitetshandlingar, födelseattester och värnpliktsregister. Troligen var det inte mer än 10 procent som verkligen röstade, varav högst 2 procent på landsbygden.

Intresset var störst hos intelligentian i städerna, men för första gången kandiderade också politiker från landsbygden. Det var mäktiga jordägare som hade insett att om de ville behålla makten, kunde de inte

för det afghanska folket?

fortsätta att strunta i staten. Dessutom var det allt fler icke-pashtuner från de norra och centrala provinserna som kastade sig in i striden med viss framgång, även om pashtunerna dominerade. Fyra kvinnor ställde upp i valet 1965 och kom in i parlamentet, men bara en av dem ställde upp på nytt 1969, och hon blev inte omvald.

En friare, icke-statlig press höll spänningen uppe. Mer utbildning, sociala reformer och ekonomisk utveckling underblåste en ökande politisk medvetenhet som ledde till en serie studentdemonstrationer och strejker. Läget var alltså långt ifrån idealiskt och staten styrde fortfarande med järnhand. Regeringen godkände kandidaterna, men trakasserade också dem som visade någon potential att hota den rådande ordningen. Det var mycket pengar som bytte ägare i form av utbetalningar till väljare, hyra av fordon för transporter av väljare till vallokalerna, kostnader för måltider och underhållning. Valkampanjerna förstärkte skiljelinjerna mellan etniska grupper eller fraktioner inom grupperna, vilket ledde till att urgamla fejder hamnade i valurnorna.

De icke läskunniga delarna av befolkningen, både i städerna och på landet, förblev däremot i stor utsträckning ointresserade och marginaliserade eftersom de inte fick några möjligheter att utveckla de färdigheter som krävdes för att delta i politiken. De hade därför inte samhällets roll klar för sig. Trots detta sammanföll det trettonde parlamentet, som valdes 1969, bättre med den tidens verkliga politiska situation.

Fyra år efter att Muhammed Daoud hade störtat monarkin 1973 infördes en ny grundlag av en delvis vald och delvis handplockad Loya Jirga. Den nya konstitutionen utropade republiken Afghanistan, men den republiken fick ett våldsamt slut i april 1978.

I dag framhålls det omedelbara införandet av demokrati som lösningen på alla problem. Men historien visar att de experiment med representativ demokrati som har gjorts inte lyckats bygga upp något ömsesidigt förtroende mellan de styrande och de styrda. De flesta afghaner föredrar fortfarande att ha så lite kontakt

med staten som möjligt. Det moderna systemet med hemliga val är stötande för många afghaner. De uppfattar det som bedrägligt, omanligt och lätt att manipulera, till skillnad från de öppna omröstningarna med handuppräckning som förekommer i en traditionell jirga. Läskunnigheten är fortfarande skrämmande låg, vilket hindrar större delen av folket från att engagera sig på ett sådant sätt som demokratin kräver. De flesta förblir marginaliserade därför att samhällsinformationen är begränsad och ännu inte effektiv. Majoriteten kommer därför att fortsätta låta sig vägledas av stammen, byn och släkten, eller också låter de sig skrämmas av nya aktörer uppkomna ur de lokala striderna om makt och rikedom som bara skadar nationens intressen. Det betyder att de destabiliserande krafter som nu verkar ute i provinserna kommer att hamna i parlamentet. Slutligen är det en allmänt utbredd uppfattning att USA styr de hektiska arrangemangen för sina egna politiska syften, vilket minskar utsikterna för att en sant demokratisk anda ens ska kunna nå begränsade framgångar.

Det rädde en avgjort cynisk stämning i Kabul den 9 juli då det antligen tillkännagavs att presidentvalet ska äga rum 9 oktober, medan parlamentsvalet skjuts upp till 2005. ”De får göra vad de vill. Vi vill bara få det överstökat, så att vi kan fortsätta leva våra liv”, var kärnan i många kommentarer. Emir Abdur Rahman skulle nog fortfarande tycka att de styrda ännu inte har förmågan att samarbeta med de styrande i en anda av ömsesidigt förtroende. Men med tiden kanske de kan få det. ■

Nancy Dupree är författare och har under många års boende först i Kabul och senare i Peshawar dokumenterat Afghanistans utveckling